



Revisorns roll i småföretag

Marja-Leena Niemi

Examensarbete /Master's Thesis

Företagsekonomi

2012

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Företagsekonomi
Identifikationsnummer:	3335
Författare:	Marja-Leena Niemi
Arbetets namn:	Revisorns roll i småföretag
Handledare (Arcada):	Maj-Britt Granström
<p>Sammandrag:</p> <p>Målet med detta examensarbete är att kartlägga skillnader i förväntningar (förväntningsgap) av en revisor, en övervakare och två kunder (en småföretagare och en mikroföretagare), om revisorns roll i små- och mikroföretag i Finland. Enligt Troberg och Viitanen (2001) finns det förväntningsgap på tre olika områden inom revision i Finland: 1. Att upptäcka och rapportera om missbruk som sker i företag, 2. Att evaluera och rapportera om företagets nära framtida verksamhetsmöjligheter, 3. Gränsen för lämpliga konsulterings tjänster som en revisor kan erbjuda. Enligt revisionslagen ingår i en revision: granskning av bokföring, bokslut och förvaltning. En revisor kan erbjuda förutom revision även konsulterings tjänster åt sina kunder, men revisorn skall alltid hålla sig oberoende i förhållande till det företag som revideras. Enligt lagar, standarder och regler är revisionens mål och revisorns roll densamma både i små och stora företag. Men enligt agentteorin (Jensen & Meckling 1976) växer revisionens betydelse med företagets storlek. Å andra sidan har småföretag ofta på grund av sin lilla storlek mindre eget ekonomiskt kunnande. Därför kan småföretagare förvänta sig att revisorn rådgör sin kund då de till exempel gör sitt bokslut, även om det inte hör till en revisors uppgifter enligt lagen. Kartläggningen utförs som en kvalitativ semistrukturerad intervju-undersökning. Alla fyra intervjuade har erfarenhet av revision under tiotals år. Resultaten visar inget betydande förväntningsgap om revisors plikt att upptäcka och rapportera om 1) missbruk och 2) företagets verksamhetsmöjligheter. Alla fyra intervjuade hade ungefär samma åsikt och deras åsikter är i linje med lagar och regler. Alla fyra anser viktigt att en revisor har möjlighet att rådge småföretag i vissa ekonomiska frågor och att detta inte skapar ett alvarligt hot mot revisorns oberoende. Man kan säga att det i denna fråga finns ett förväntningsgap mellan intervjusvaren och gällande lagar som inte gör någon skillnad mellan små och stora företag om revisorns oberoende. På basen av resultaten i detta arbete kan man säga, att när man i framtiden utvecklar revisionslagar bör man erkänna att en revisors roll som rådgivare är mycket viktig för småföretag. Revisorerna själva har en viktig roll i hur de i framtiden utvecklar sitt arbete och sina tjänster för klienternas och samhällets bästa.</p>	
Nyckelord:	revision, revisorns roll, agentteori, förväntningsgap, konsultering, småföretag, mikroföretag
Sidantal:	37
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	6.6.2012

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Business Administration
Identification number:	3335
Author:	Marja-Leena Niemi
Title:	Role of an auditor in small firms
Supervisor (Arcada):	Maj-Britt Granström
Abstract:	
<p>Purpose of this Master's Thesis is to analyze differences in views (expectation gap) of an auditor, a supervisor of the profession, and clients on the role of an auditor in small and micro firms in Finland. According to Troberg and Viitanen (2001), this expectation gap exists in three areas in auditing in Finland: 1) detecting and reporting fraud 2) assessing and reporting going concern assumption of the client firm 3) boundaries of consulting services that the auditor can provide to the audit client. According to Auditing Act, auditing covers inspection of bookkeeping, financial statements, and administration of the firm. The auditor may also provide advisory services to the client but provision of these services shall not threaten the auditor's independence. Legislation, standards and rules on auditing do not differentiate auditor's role between small and large firms. However, based on agency theory (Jensen & Meckling 1976) the significance of an audit increases with the client size. On the other hand, small firms usually lack knowledge on accounting. Therefore, the entrepreneur may expect that the auditor provides advice on preparation of financial statements even if according to legislation this is beyond the scope of an audit. This Thesis is conducted as a qualitative semi-structured interview. All four interviewees have been involved in auditing for decades. The results show no clear expectation gap in the areas of and auditor's responsibility to detect and report 1) fraud and 2) going concern uncertainties. All four participants had similar views which were also consistent with the rule of law. All four considered the auditor's ability to provide business advice important, and that provision of advisory services would not be a serious threat to auditor's independence in small firms. This view, however, seems to be inconsistent with the prevailing laws, showing an expectation gap between perceptions of persons interviewed and legislation, which makes no distinction between small and large firms regarding auditor independence. In the light of the results of this Thesis it is vital to recognize the importance of the auditor's role as business advisor of small firms in the legislative work regarding auditing. Obviously, auditors themselves have a key role in improving their services to the benefit of their clients and society in the future.</p>	
Keywords:	Auditing, role of an auditor, agency theory, expectation gap, consulting, small firms, micro firms
Number of pages:	37
Language:	Swedish
Date of acceptance:	6.6.2012

INNEHÅLL

1	INLEDNING	6
1.1	Problemområde, syfte och avgränsning.....	7
1.2	Arbetets uppläggning och metod.....	8
2	REVISORNS ROLL ENLIGT LAGAR OCH REGLER	9
2.1	Revision enligt lagen.....	9
2.2	Övriga uppgifter en revisor kan utföra enligt lagen.....	10
2.3	Etiska regler.....	11
3	REVISORNS ROLL ENLIGT AGENTTEORIN	11
4	SKILLNADER I FÖRVÄNTNINGAR - FÖRVÄNTNINGSGAP	14
5	UTREDNING	16
5.1	Planering och metod.....	17
5.2	Genomföring av undersökningen.....	18
6	RESULTAT	19
6.1	Intervjusvar.....	19
6.1.1	<i>Uppfattningar i allmänhet om revision och revisorer</i>	19
6.1.2	<i>Revisorns ansvar att upptäcka och rapportera om missbruk</i>	20
6.1.3	<i>Revisorns ansvar att upptäcka och rapportera om osäkra verksamhetsförutsättningar</i>	21
6.1.4	<i>Övriga tjänster</i>	22
6.1.5	<i>Nyttan med revision</i>	23
6.1.6	<i>Förslag till förändringar</i>	24
6.2	Analys av intervjusvaren.....	25
6.2.1	<i>Uppfattningar i allmänhet om revision och revisorer</i>	25
6.2.2	<i>Revisorns ansvar att upptäcka och rapportera om missbruk</i>	26
6.2.3	<i>Revisorns ansvar att upptäcka och rapportera om osäkra verksamhetsförutsättningar</i>	26
6.2.4	<i>Övriga tjänster</i>	27
6.2.5	<i>Nyttan med revision</i>	27
6.2.6	<i>Förslag till förändringar</i>	28
6.3	Sammanfattning.....	28
7	AVSLUTNING	31
	BILAGA 1 Intervjufrågor	36

Figurer

Figur 1. Olika faktorer i utredningen ”Revisorns roll i småföretag”9

Figur 2. Förhållandet mellan agentproblem, antal ägare och antal utomstående
finansiärer i ett småföretag och hur det påverkar behovet av revision (övervakning)...15

1 INLEDNING

Revisionens historia är flera hundra år gammal, men som ett reglerat yrke har det kommit till i Stor-Britannien på 1800-talet som en följd av den industriella revolutionen (Riistama 1999 s. 18). I början av 1900-talet blev kraven på revision en påföljd av de stora kreditförluster som bankerna gjorde i USA, vilket i sin tur ledde till att bankerna började kräva utlåtanden av sina kundföretag om att deras bokslut är korrekt utförda och år 1917 publicerades de första revisionsreglerna i USA. I Finland kan revisionens historia indelas i tre olika tidsperioder. Revisionsinstitutionen uppbyggdes mellan åren 1895 till 1950 och mellan åren 1951 och 1985 blev revisionen etablerad och från och med 1986 har revisionen blivit både internationell och offentlig (Kosonen 2005 s. 243-244). Sedan aktiebolagslagen från 1895 har aktiebolag varit revisionspliktiga (Kosonen 2005 s. 3 (Tiivistelmä)). Den första revisionslagen trädde i kraft 1.1.1995 (RL, 936/1994, 4 kap, 47§). Enligt denna lag blev även kommanditbolag och öppna bolag revisionspliktiga. Den senaste förnyelsen av revisionslagen skedde år 2007 och enligt den nya revisionslagen hör lekmanarevisorerna till det förflutna. Från och med 1.1.2012 har bara auktoriserade revisorer rätt att utföra revision i Finland (RL, 11 kap, 57 §, 3 mom.).

Revisionen undergår en förändring i Europeiska Unionen och därmed även i Finland. Europeiska Kommissionen söker svar på hurdana förändringar som behövs för att förbättra revision eller granskning av småföretag inom EU. I Finland har arbets- och näringsministeriet utnämnt en arbetsgrupp (31.1.2011) som har i uppgift att förnya revisorsexamen och övervakningen av revisionen i Finland (Tilintarkastuslautakunta 2011). I nuläget finns det tre olika slags revisorer: 1. Av Centrahandelskammaren godkänd revisor (CGR), 2. Av handelskammaren godkänd revisor som också kallas för godkänd räkenskapsman (GRM) och 3. Revisorer inom den offentliga förvaltningen och ekonomin (OFR). Målet är att förnya revisionsexamen så att det finns en grundexamen som är likadan för alla revisorer och efter en utförd grundexamen kan man specialisera sig och avlägga en specialiseringsexamen som fortbildning. Gränsen för när ett företag är revisionspliktigt har också förändrats och EU-kommissionen har bland annat frågat

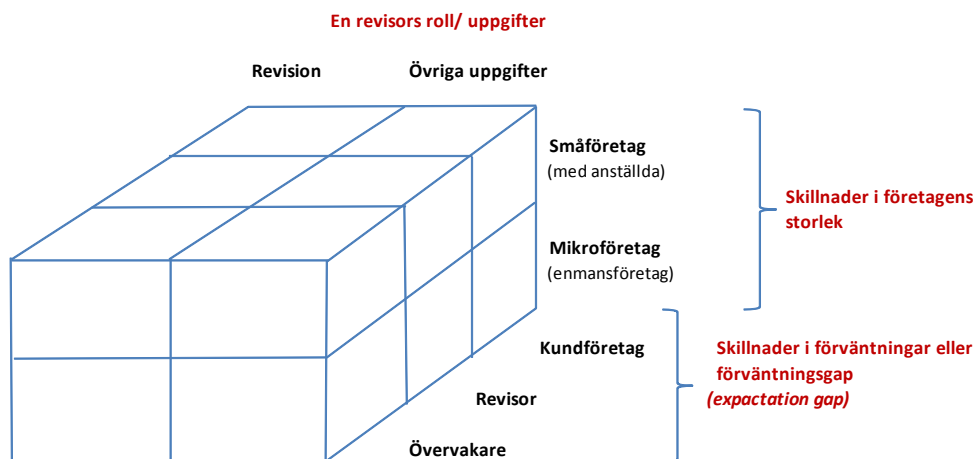
de olika EU-länderna huruvida gränsen borde förändras, höjas ytterligare, så att allt fler småföretag skulle undgå revisionsplikten. Sannolikt är att revisionslagen och därmed revisionen står inför flera förändringar inom när framtid. En revisors roll, särskilt i småföretag, kommer att förändras om gränsen för revisionsplikten ännu höjs och allt fler småföretag inte längre är revisionspliktiga. Har dessa småföretag ändå behov av en revisors tjänster? Förutom revision kan en revisor erbjuda olika konsulteringstjänster åt småföretag. I lagar och regler definieras vad som hör till en revision (RL, 3 kap, 11 §), men ändå råder det vissa förväntningsgap om revisorns uppgifter mellan olika kontaktgrupper och intressenter som berörs av företags revisioner. Sådana intressenter är bland annat ägare, företagare, företagsledning, finansiärer (banker), skattmasen och övriga myndigheter. I detta arbete kartläggs förväntningsskillnader mellan ägare eller småföretagare, revisor och övervakare samt hurdana dessa skillnader är i förhållande till lagar och regler.

1.1 Problemområde, syfte och avgränsning

I detta examensarbete betraktas en revisors roll i småföretag i Finland. Målet är att kartlägga skillnader i förväntningar (förväntningsgap) av en revisor, en övervakare och två kunder (en småföretagare och en mikroföretagare) om revisorns roll i små- och mikroföretag i Finland. Kartläggningen om eventuella förväntningsgap sker främst på tre olika områden inom revision. Dessa tre områden är: 1. Att upptäcka och rapportera om missbruk som sker i företag, 2. Att evaluera och rapportera om företagets nära framtida verksamhetsmöjligheter, 3. Gränsen för lämpliga konsulteringstjänster som en revisor kan erbjuda. Svaren jämförs även med gällande lagar och regler.

I tidigare undersökningar om förväntningsgap har man främst forskat kring förväntningsgap mellan företagsledning, revisor och finansiärer (t.ex. Troberg & Viitanen 2001). I småföretag betonas kundens, alltså företagarens (företagare och ägare är ofta samma person), synsätt jämfört med synsätt i större företag eftersom företagsledningen och ägare vanligen är skilda personer i större företag. Arbetet begränsas till en undersökning som görs bland auktoriserade revisorer, övervakare och

småföretagare. Alla intervjuade har lång erfarenhet av revision. Utanför undersökningen begränsas lekmannarevisorer och intressenter såsom finansiärer (ofta banker). Figuren nedan visar alla de delar som finns med i utredningen av en revisors roll i småföretag.



Figur 1. Olika faktorer i utredningen "Revisorns roll i småföretag".

1.2 Arbetets uppläggning och metod

Undersökningen är en kartläggning av en revisors roll i småföretag. Denna kartläggning genomförs med hjälp av en semistrukturerad kvalitativ intervju-undersökning (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009 s. 55-56). Med hjälp av de semistrukturerade intervjufrågorna undersöks bland annat hurdana skillnader det finns i förväntningar eller så kallade förväntningsgap vid en revision och om revisorns roll i småföretag. Kartläggningen syftar på att hitta hurdana dessa förväntningsgap är mellan de olika parterna. Målet är att få fram resultat som eventuellt antingen bekräftar eller förkastar möjliga förväntningsgap. Ett annat syfte med denna kartläggning är att hitta svar på hurdana övriga tjänster en revisor kan erbjuda och hurdana behov det finns i småföretag för dessa övriga tjänster såsom konsulteringstjänster.

Efter inledningen (kapitel 1) följer en kort redogörelse av revisionslagen och de etiska reglerna (kapitel 2) som revisorn bör beakta vid en revision. Kapitel 2 berättar i kort om vad som skall ingå i en revision enligt lagar och regler samt om revisorns övriga

uppgifter, till dessa revisorns övriga uppgifter hör bland annat de konsulteringstjänster som en revisor eventuellt erbjuder sina kunder. I det tredje kapitlet utreds revisorns roll enligt agentteorin. Enligt agentteorin ökar agentkostnaderna då antalet ägare och finansiärer ökar eftersom det leder till ökat behov av någon form av övervakning såsom revision. Efter agentteorin beskrivs olika förväntningsgap (kapitel 4) som kan uppstå mellan olika intressegrupper vid en revision. Detta arbete kartlägger förväntningsgap som kan uppstå mellan företagare eller ägare (kunder), revisorer och övervakare. Som undersökningsmetod används en kvalitativ semistrukturerad intervjusmetod (kapitel 5). Kapitel 6 består av resultat som är indelade i tre underrubriker: intervjusvar, analys av intervjusvar och sammanfattning. Det sista kapitlet (kapitel 7) är avslutningen där viktigaste resultat redovisas kort med egna reflektioner och resonemang om resultaten.

2 REVISORNS ROLL ENLIGT LAGAR OCH REGLER

Revisorns roll baserar sig i första hand på givna lagar såsom revisionslagen. Även lagar såsom aktiebolagslagen, skattelagen och många andra lagar påverkar en revisors uppdrag och hans roll som revisor. Revisorerna bör i sitt arbete också beakta de internationella revisionsstandarderna och etiska reglerna (Kansainvälistet tilintarkastusalan standardit 2010, Kansainvälisten tilintarkastustandardien soveltamisohje pienten ja keskisuurten yhteisöjen tilintarkastuksiin 2009). Dessa standarder och etiska regler definierar revisorns arbete. I EU arbetar man för att allt fler lagar och regler skall bli enhetliga eller likadana inom hela EU och detta gäller även revisionen. Man vill att revisionen skall följa liknande standarder och att alla skall arbeta enligt samma spelregler inom hela EU (Europeiska Kommissionen 2010 s. 10).

2.1 Revision enligt lagen

Enligt revisionslagen (RL, 3 kap, 11 §) omfattar revisionen granskning av bokföring, bokslut och verksamhetsberättelse samt förvaltning under räkenskapsperioden. Revision bör följa god revisionsred (RL, 4 kap, 22 §) och de internationella revisionsstandarderna (RL, 3 kap, 13 §). För varje räkenskapsperiod skall revisorn ge en revisionsberättelse

där han ger ett utlåtande om huruvida bokslutet som granskats har utförts enligt de lagar som gäller bokslut samt enligt bokföringslagen. Bokslutet ska också ge riktiga och tillräckliga uppgifter om resultatet, verksamheten och den ekonomiska ställningen åt läsaren (RL, 3 kap, 15 §). Lagen ger inget utförligt svar på vad som är riktiga och tillräckliga uppgifter. Lagen definierar inte heller vad som hör till granskning av förvaltning, vilket leder till att det beror på situationen och att det är upp till revisorn att avgöra vad som bör granskas (Horsmanheimo et al. 2007 s.84). Revisorn ska göra en anteckning i bokslutet att han utfört revisionen och att han gett en revisionsberättelse (RL, 3 kap, 14 §).

Gränsen för revisionsplikt överstigs då två av följande villkor uppfyllts under den senaste avslutade och den föregående redovisningsperioden: 1. Balansomslutningen är över 100.000 euro, 2. Omsättningen är över 200.000 euro, 3. I medeltal mera än 3 anställda.

2.2 Övriga uppgifter en revisor kan utföra enligt lagen

Enligt revisionslagen (RL, 1 kap, 1 §) delas revisorns uppgifter i tre olika grupper: 1. Revision, 2. Övriga uppgifter som enligt lagen hör till revisorns uppgifter, såsom utlåtanden som utgivs till domstol eller annan myndighet, 3. Andra än de med lag bekräftade uppgifter, såsom konsultering. Av detta kan man dra den slutsatsen att enligt lag kan en revisor erbjuda förutom revisionstjänster även andra tjänster. Dessa tjänster får dock inte hota revisorns oberoende. Enligt lagen (RL, 4 kap, 24 §) skall revisorn vägra att ta emot uppdrag eller avstå från dem om det inte finns förutsättningar för en oberoende verksamhet. Enligt god revisionssed skall dessa övriga tjänster eller uppgifter som revisorn kan erbjuda eller utföra vara förövrigt lämplig verksamhet för en revisor (Kosonen 2005 s. 86 fotnot 65). Lagen ger ingen lista över dessa lämpliga tjänster eller uppgifter, utan den beskriver bara olika faktorer och situationer som kan skapa ett hot mot revisorns oberoende (RL, 4 kap, 24-25 §). Därför är det helt möjligt att uppfattningen om vad som är för revisorer lämpliga andra än med lag bekräftade tjänster eller uppgifter avviker mellan revisorn, kundföretaget och kundföretagets intressenter.

2.3 Etiska regler

Enligt revisorernas branschförbund, IFAC (International Federation of Accountants), finns det fem etiska grundprinciper som revisorerna bör följa och dessa är: ärlighet, objektivitet, yrkesbehörighet och omsorg, tystnadsplikt samt uppförande som yrket kräver. Detta betyder att de etiska reglerna förutsätter bland annat objektivitet av revisorn i sin revisionsverksamhet. (Kansainvälsiset Tilintarkastusalan standardit ja suosituksen 2010, Eettiset säännöt tilintarkastusammattilaisille, Eettiset säännöt, osa A, kappale 120, objektiivisuus, s. 18)

Enligt de etiska reglerna skall revisorn hålla sin objektivitet vid alla sina uppgifter. De etiska reglerna beskriver hot som kan riskera bland annat oberoendet (Kansainvälsiset Tilintarkastusalan standardit ja suosituksen 2010, Eettiset säännöt tilintarkastusammattilaisille, Eettiset säännöt, osa A, kappale 100.12, s. 13). Särskilt två av dessa hot bör beaktas då man talar om revisorns övriga uppgifter, dessa är inspektion av eget arbete (*self-review*) och eget intresse (*self-interest*). Inspektion av eget arbete betyder att man granskar ett arbete som man själv utfört. En revisor kan inte inspektera sitt eget arbete objektivt och därför kan en revisor inte själv utföra bokslut och därför bör revisorn även vara försiktig med rådgivning. Ett så kallat ”eget intresse” betyder att revisorn har något slags av eget intresse i revisionsobjektet. Detta kan vara till exempel något slags av affärsförhållande mellan revisorn och kunden, vilket kan utgöra ett hot mot oberoende på grund av förhållandets ekonomiska värde för revisorn. De etiska reglerna hindrar inte revisorn att erbjuda förutom revision även övriga tjänster åt sina kunder, men dessa två ovan nämnda hot (inspektion av eget arbete och eget intresse) begränsar betydligt arten och mängden av de övriga tjänster som en revisor kan erbjuda enligt de etiska reglerna.

3 REVISORNS ROLL ENLIGT AGENTTEORIN

Enligt agentteorin (*agency theory*) är förhållandet mellan huvudmannen och agenten ett förhållande där agenten fungerar i huvudmannens räkning och enligt huvudmannens bästa intresse. Agenten får som kompensation för sin verksamhet enligt vad som

förhandlats. Kontraktet kan vara explicit vilket betyder att man har gjort ett skriftligt kontrakt eller implicit (underförstått) kontrakt. Ett implicit kontrakt är ett kontrakt som kommit till på annat vis än via ett skriftligt kontrakt, kontraktet är ändå ett allmängiltigt kontrakt. Ett allmänt problem med förhållandet mellan huvudmannen och agenten är att hur skall man övervaka deras kontrakt. Det finns två orsaker för ett så kallat agent-huvudman-problem: 1. Huvudmannen kan inte helt vara säker på hur agenten agerar och därför måste huvudmannen basera sin uppfattning åtminstone delvis på den information som agenten ger eller delar med sig av och enligt agentteorin leder detta till asymmetri av information mellan huvudmannen och agenten (*information asymmetry*), 2. Agentens och huvudmannens intresse och fördel är inte alltid densamma. Agenten kan i vissa fall vara mer motiverad av att fungera mot huvudmannens bästa. Agenten arbetar kanske inte så mycket som man kommit överens om med huvudmannen eller agenten använder huvudmannens resurser till sin egen fördel och sitt eget bästa och inte till huvudmannens bästa. Detta kallas i agentteorin för en konflikt av intresse mellan huvudmannen och agenten (*conflict of interest*). Dessa två orsaker, asymmetri av information och konflikt av intresse, leder till agentkostnader (*agency costs*). (t.ex. Jensen & Meckling 1976)

Agentkostnader uppstår: 1. Vid monitorering eller kontroll av agentens verksamhet såsom revision, 2. Då man skapar incitament för agenten att agera enligt huvudmannens bästa intresse såsom olika belöningssystem, 3. Av förluster som kvarstår efter dessa två tidigare agentkostnader (*residual loss*) såsom slöseri av huvudmannens resurser till agentens egen fördel. Det är inte möjligt att helt avlägsna eller få bort alla intressekonflikter och därför kan man trots mängden av kontroll och avtalsinnehåll inte nå fullständig harmoni mellan agentens och huvudmannens intressen (*conflict of interest*). Med andra ord dessa konflikter av intresse som återstår trots att man utfört monitorering eller kontroll och skapat incitament leder till kostnader och förluster som kvarstår (*residual loss*). Genom att anställa en utomstående oberoende instans som kontrollerar och rapporterar om agentens verksamhet kan huvudmannen uppfölja agentens verksamhet och kontrollera att agenten följer kontrakt. Revision är ett exempel på övervakning. (t.ex. Bannock et al. 2002 s. 8, Jensen & Meckling 1976,)

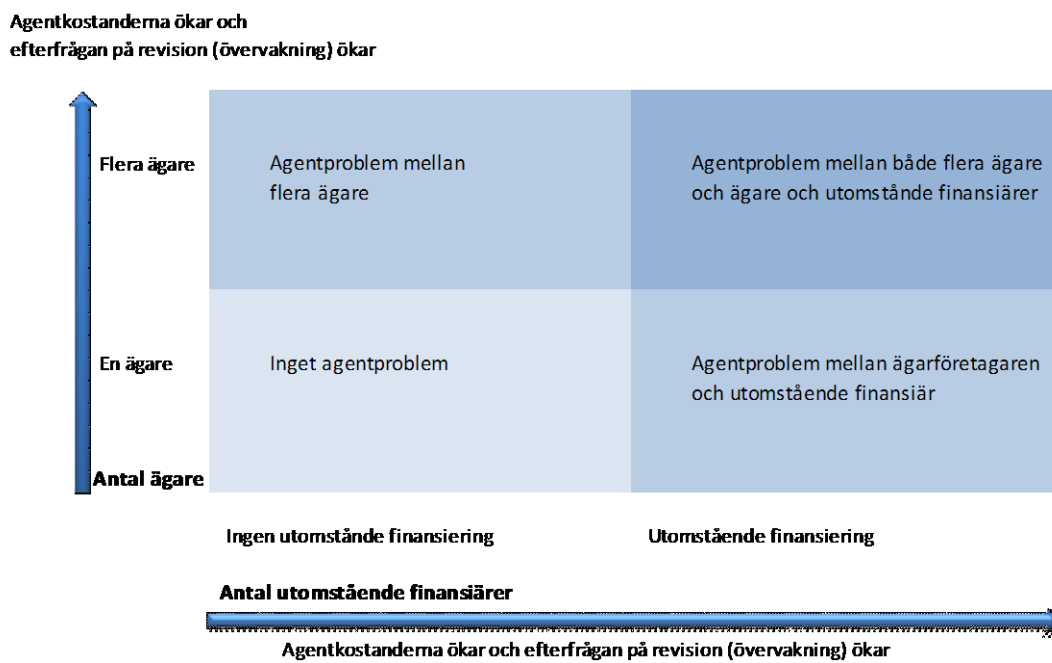
Inom företagsverksamhet finns det ofta flera huvudmän-agent-förhållanden. De som ansvarar för företagets verksamhet fungerar som agenter i förhållande till finansiärer. Ägarna av företaget ger sina pengar i företagsledningens bruk i gengäld mot intäkter. Långgivaren förväntar sig en viss ränta på lånet och att lånet betalas tillbaka enligt överenskommelse. Man kan också tänka sig att det finns huvudman-agent-förhållanden inom ett företag. Till exempel när företagsledningen anställer arbetare kan det anses att företagsledningen består av huvudmän och de anställda är agenter. (Halonen & Steiner 2009 s.14-17)

Förhållandet mellan huvudman och agent avviker i småföretag från stora företag. I småföretag består ägarna och ledningen ofta av samma personer, vilket betyder att det inte finns något förhållande mellan ägaren och ledaren (*separation of ownership and control*). Däremot behöver de flesta företag finansiering av utomstående finansiärer såsom banker. I de småföretag där det finns förutom företagaren även anställda, finns det ett huvudman-agent-förhållande mellan ledningen och arbetstagarna. I de minsta småföretagen där företagaren arbetar ensam (enmansföretag) saknas detta huvudman-agent-förhållande. Som sammandrag kan man konstatera att ju större ett företag är desto flera och större är förhållandena mellan huvudmännen och agenterna och ju större ett företag är desto fler olika huvudman-agent-förhållanden uppstår det mellan de olika delarna av företaget och dess samarbetsparter. Agent kostnaderna varierar mellan olika företag vilket leder till att även efterfrågan av revision mellan olika företag varierar. (t.ex. Jensen & Meckling 1976, Niskanen et al. 2010)

I enmansföretag uppstår det inget huvudman-agent-förhållande mellan ägaren och företagsledningen eftersom de är en och samma person. I småföretag kan det finnas flera ägare, ägandet är då utspritt eller delat mellan flera personer eller ägare. En revisor kan fungera som domare eller referee mellan de olika ägarna om det uppstår tvister mellan dem (Koskela 1999).

Ett konfliktintresse mellan huvudman och agent kan uppstå till exempel då företagaren använder av finansiärer lånade resurser på högriskinvesteringar. Konflikten uppstår då ägaren tror på stora vinster, men samtidigt ökar risken för att företaget inte kan betala ränta på skulden eller att skulderna inte kan betalas tillbaka. Det är i finansiärens bästa

intresse att investeringarna är mindre riskfulla, säkrare, så att finansiären får ränteintäkter och att lånet eller kapitalet kan betalas tillbaka till finansieraren i utsatt tid. Finansiären vinner inget på ägarens eventuella stora vinst på högriskinvesteringar. (Jensen & Meckling 1976)



Figur 2. Förhållandet mellan agentproblem, antal ägare och antal utomstående finansiärer och hur det påverkar behovet av revision (övervakning).

4 SKILLNADER I FÖRVÄNTNINGAR - FÖRVÄNTNINGSGAP

Vid en revision kan det finnas skillnader i förväntningar mellan revisorerna, kunderna och företagets olika kontaktgrupper eller intressenter, såsom finansiärerna (bankerna). Denna skillnad i förväntningar kallas för förväntningsgap (*expectation gap*). Förväntningsgapet är en allmän företeelse runtom i världen. Enligt Troberg & Viitanen är Liggio den som etablerat termen ”expectation gap” eller förväntningsgap (Troberg & Viitanen 1999 s. 1).

Man har i flera forskningar (t.ex. Porter 1993, Troberg & Viitanen 1999) upptäckt att det finns skillnader i uppfattningen om revisionens mål mellan revisorn, kunden och de

olika intressenterna som kundföretaget har. Förväntningsgapen har indelats i tre kategorier:

1. Otillräckligt prestationsgap
2. Otillräckligt regleringsgap
3. Rimlighetsgap

Otillräckligt prestationsgap betyder att kontrollen (revisionen) som revisorn utför är otillräcklig enligt gällande lagar och regler ur samhällets synvinkel. Otillräckligt regleringsgap betyder att de rådande revisionslagarna och reglerna/rekommendationerna anses vara otillräckliga. Ett rimlighetsgap betyder att gapet på förväntningarna mellan den utförda revisionen och samhällets förväntningar beror på orimliga förväntningar. I detta arbete granskas revisorns, övervakarens och kundernas förväntningar med lagar och regler. Arbetet behandlar inte den andra punkten ”otillräckligt regleringsgap” - om lagarna och reglerna är otillräckliga.

Man har hittat tre särskilda områden där det finns större meningsskillnader. Dessa tre områden är: 1. Att upptäcka samt rapportera om missbruk inom företag, 2. Att rapportera och evaluera företagets verksamhetsmöjligheter i när framtid (*going concern*), 3. Revisorns övriga uppgifter (konsultering). (Troberg & Viitanen 2001 s. 11-12)

Enligt revisorerna hörde det inte tidigare till en revisors uppgifter att upptäcka och rapportera om missbruk i företag i samma utsträckning som idag (Helenius 2004). Men enligt många av företagets intressenter hör det till en revisors uppgift att upptäcka och rapportera om missbruk i företag. Detsamma gäller evaluering och rapportering av företagets nära framtida verksamhetsmöjligheter eller eventuella problem med företagets fortlevnad. De senaste åren har revisorernas ansvar vuxit i Finland (Kansainvälistä tilintarkastusalan standardit 2010). Idag anser många revisorer att de övriga tjänster (konsultering) som revisorerna erbjuder sina kunder viktiga, men företagens/ kundernas övriga intressenter anser att dessa konsulteringstjänster kan hota en revisors oberoende (European Commission 2011 s. 18-21).

Det tre ovannämnda områden där det finns större meningsskillnader i revisors roll kan vara annorlunda i småföretag än i större företag. Trots att kraven enligt lagen är de samma på revision i småföretag som i övriga företag, så avviker revision av småföretag från revision av medelstora och stora företag. Ofta saknar ledningen i småföretag tillräcklig kompetens inom företagsekonomi och juridik, vilket påverkar revision av småföretag. I små- och mikroföretag utför man ofta redovisning och administrativa uppgifter med ganska vaga kunskaper. Småföretagaren koncentrerar sin arbetsinsats främst på sin affärsverksamhet. Ofta vet småföretagaren inte vilka uppgifter och vilket ansvar som tillfaller honom enligt lagen. På grund av dessa orsaker betonas revisorns roll som konsult och rådgivare i småföretag. Då småföretagare sköter olika bokförings-, beskattnings- och juridiska ärenden, behöver företagaren revisorns expertis. Ur revisorns aspekt fordrar en revision av små- och mikroföretag ett större granskningsområde än medelstora och stora företag. Det är typiskt för förhållandet mellan revisorn och småföretagare att företagaren har ett behov av att använda revisorns expertis inom redovisning och juridik. Revisorns roll som rådgivare och konsult framhävs på bekostnad av hans uppgift som övervakare. (Horsmanheimo & Steiner 2002 s. 323,327)

Som sammanfattning kan man konstatera att det kan finnas förväntningsgap mellan revisor, kundföretag och kundföretagets intressenter om revisionens innehåll, ändamål och revisorns uppgifter.

5 UTREDNING

Detta examensarbete är en utredning eller en kartläggning om hurdan en revisors roll är i småföretag i Finland. Undersökningen utförs som en kvalitativ semistrukturerad intervjuundersökning.

I undersökningen intervjuas fyra personer som alla har olika anknytningar till revision och erfarenhet av revision under en längre period. Två av de intervjuade har undervisat i redovisning och revision på högskolenivå. Den första av de intervjuade är medlem i revisionsnämnden (TILA) och kallas därför för övervakare-A i detta examensarbete.

Den andra respondenten har arbetat som CGR-revisor, dessutom har han skrivit läroböcker om redovisning och revision, han kallas för revisor-B i denna undersökning.

Två av de intervjuade är företagare, en småföretagare med anställda och en mikroföretagare eller enmansföretagare. Anmärkningsvärt är att mikroföretagen hör till de företagare som inte längre är revisionspliktiga, men han har ändå valt att fortfarande använda sig av revisionstjänster och en revision utförs årligen i hans företag. Det finns många olika definitioner på vad som är småföretag och mikroföretag. Enligt vissa definitioner kan ett småföretag vara väldigt stort. I detta arbete har företagen kategoriserats så att, småföretag är lika med företag som har anställda men som inte är börsnoterade. Småföretagaren kallas för småföretagare-C i denna utredning. I denna utredning kallas bolag som sysselsätter enbart ägaren (enmansföretag) för mikroföretag. Mikro- eller enmansföretagaren kallas för mikroföretagare-D i detta arbete.

5.1 Planering och metod

Detta examensarbete genomförs som en kvalitativ semistrukturerad intervjuundersökning (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009 s. 55-56). Den kvalitativa intervjumetoden lämpar sig för att få fram olika åsikter (Vuorela 2005 s. 42). I den semistrukturerade intervjun är frågorna öppna och kan besvaras med långa fritt formulerade svar vilket är viktigt för att de intervjuade skall kunna fritt berätta om sina synpunkter om frågan och på så sätt får man fram skillnader i synsätt och åsikter. Om intervjun är helt ostrukturerad är det svårt att få svar på samma frågor och då är det också svårare att få fram eventuella skillnader i svaren på frågorna. Om frågorna är helt strukturerade är svaren inte lika utförliga och lika personliga som vid en semistrukturerad intervju. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009 s. 50-57, Vuorela 2005 s. 37-52)

Semistrukturerad intervju lämpar sig bra som metod i detta arbete för det möjliggör en interaktion mellan intervjuaren och intervjuade. Intervjuaden kan framföra sina egna tankar friare än vid en strukturerad intervju. I en semistrukturerad intervju är det också möjligt att göra följdfrågor efterhand som intervjun fortskrider. Frågorna i denna

intervju-undersökning börjar med allmän frågeställning om revisorns uppgifter och blir mer detaljerad under intervjuens gång. Till sist ger intervjuobjektet ännu en chans att tala fritt och tillägga något om ämnet. Frågorna till intervjuerna finns som bilaga 1.

Före de egentliga intervjuerna utfördes en pilotintervju för att testa att frågorna är bra och att allt i allmänhet fungerar. Efter pilotintervjun gjordes de förändringar som krävdes för att resultat och syfte för arbetet skall kunna uppnås. Vid intervjutillfället användes en bandspelare för att spela in intervjuvaren. För det slutliga arbetet gjordes fyra intervjuer.

5.2 Genomföring av undersökningen

För detta examensarbete intervjuades fyra personer och de intervjuade kallas för övervakare-A, revisor-B, småföretager-C, mikroföretagare-D.

Intervjuen ägde rum i maj 2011 i Helsingfors, Finland. Tiden som gick åt vid intervjuerna var ca 15-35 minuter, beroende på hur utförligt och mångordigt de intervjuade svarade på frågorna. En av personerna intervjuades på svenska och tre på finska. Intervjuerna bandades, transkriberades och översattes till svenska.

Revisorn och övervakaren svarade på exakt samma frågor och företagarna på sinsemellan samma frågor. I huvudsak var allas frågor samma, men företagarna hade någon fråga som gällde till exempel den nytta de ansåg sig ha fått av en revision. Intervjuerna började alltid med att de intervjuade berättade om sin bakgrund och personliga erfarenhet av revisioner. Intervjufrågorna finns som bilaga (Bilaga1).

Till sist analyserades svaren om revisorns roll och uppgifter och dessa svar jämfördes sinsemellan och med lagar, regler, (revisionslagen, förordningar), teorin och tidigare uppfattningar som dokumenterats i artiklar som behandlar forskning av revision.

6 RESULTAT

I resultatkapitlet presenteras först svaren på intervjufrågorna. De mest relevanta svaren som kommit fram vid intervjuerna presenteras. I analysdelen analyseras intervju svaren sinsemellan och mot revisionslagen, etiska regler och agentteorin för att finna eventuella förväntningsgap. I sammanfattningen presenteras hela arbetet med analysering och resultat i kort.

6.1 Intervjusvar

För att bevara intervjuobjektens anonymitet kallas de intervjuade efter deras erfarenhet och status i förhållande till revision.

De intervjuade är:

- Övervakare, han kallas för övervakare-A
- Revisor, han kallas för revisor-B
- Småföretagare, han kallas för småföretagare-C
- Enmansföretagare, han kallas för mikroföretagare-D

6.1.1 Uppfattningar i allmänhet om revision och revisorer

Vad ingår i en revision? (Vad ingår inte i en revision?)

Alla som deltagit i intervjuen har förstått lagens anda på ungefär samma sätt och poängterar samma saker. Revision innebär att revisorn ger ett utlåtande om bokslutet och revisorn granskar bokföringens riktighet. Revisor-B poängterar också att revisorn inte är en skattinspektör, men att om revisorn upptäcker fel i beskattningen så bör han meddela om detta. Mikroföretagare-D anser att även kundens rådgivning i andra hand hör till revisorns uppgifter.

Hurdan är en bra revision?

Enligt övervakare-A; ”I en bra revision borde verkligheten stämma överens med utlåtandet. Det vill säga om man ger ett s.k. rent utlåtande så bör det inte finnas

väsentliga fel i bokslutet.” Revisor-B däremot framhäver att revisionen bör vara planerad i förväg, att det bör finnas en revisionsplan. Både småföretagare-C och mikroföretagare-D anser att en bra revision innehåller rådgivande element. Småföretagare-C anser att en bra revision ger en bild av bokföringsbyråns yrkesskicklighet och om det finns något som bör korrigeras så skall det komma fram hur man skall göra korrigeringarna. Mikroföretagare-D anser att i en bra revision granskar revisorn själv först bokföringen och sedan går han igenom med kunden de punkter i bokföringen som han anser ha något anmärkningsvärt punkt för punkt. Alltså poängterar mikroföretagare-D vikten av samarbete och rådgivning.

Hurdan är en bra revisor?

Alla intervjuade anser att den personliga servicen är viktig och att det krävs kompetens och tekniskt kunnande. Övervakare-A anser att, ”En bra revisor är en revisor som utför revisionen bra och som även är socialt kompetent.” Revisor-B säger: ”För det första bör en revisor vara formellt kompetent, alltså ha tillräcklig utbildning och för det andra kräver en revision personligt kunnande av revisorn för att han skall kunna utföra sitt arbete.” Småföretagare-C anser att en bra revisor skall känna till den bransch som företaget representerar. Det är också bra om revisorn har ett gott anseende. En bra revisor kännetecknas också av att man kan kontakta honom under året och rådfråga i olika frågor som uppstår. Mikroföretagare-D anser att en bra revisor skall ge råd, fast mot arvode. ”Revisorn skall vara på kundens sida”, enligt mikroföretagare-D.

6.1.2 Revisorns ansvar att upptäcka och rapportera om missbruk

Hurdan är en revisors ansvar att upptäcka missbruk av tillgångar och/ eller missvisande rapportering?

Övervakare-A anser att ansvaret i första hand ligger hos företagsledningen men att revisorn har skyldighet att upptäcka sådana missbruk som har betydelse för bokslutet. Han säger: ”Revisorn är inte polis och han har icke ansvar att upptäcka missbruk som inte har betydelse för bokslutet.” Revisor-B säger: ”Revisorn ansvarar för att revisionen sköts enligt givna och gällande lagar och förordningar. Om revisorn kan bevisa att han

gjort revisionen enligt standarderna så är det svårt att få revisorn att ansvara för eventuellt missbruk eller missvisande rapportering.” Också småföretagare-C anser att ansvaret i första hand ligger på företagsledningen, men om revisionen utförts vårdslöst så ligger ansvaret på revisorn. Även mikroföretagare-D anser att revisorn har ett ansvar, men han går inte närmare in på ämnet.

Till vem ska revisorn rapportera om han upptäcker missbruk av tillgångar eller missvisande rapportering?

Alla svarade att rapporteringen av missbruk av tillgångar eller missvisande rapportering sker i första hand till styrelsen eller företagsledningen och först i andra hand sker rapporteringen i revisionsberättelsen om det handlar om väsentligt missbruk som har betydelse för bokslutets resultat. Rapportering sker inte direkt till myndigheter. Revisor-B säger följande om rapportering; ”I första hand skall rapporteringen ske till den som ansvarar för funktionen i fråga och i sista hand i revisionsberättelsen.”

6.1.3 Revisorns ansvar att upptäcka och rapportera om osäkra verksamhetsförutsättningar

Bör revisorn rapportera om företagets verksamhetsförutsättningar är osäkra eller saknas och om så till vem och hur ska man rapportera?

”Om företagets verksamhetsförutsättningar är osäkra eller saknas så bör företagsledningen berätta om det. Men om den inte gör det, då bör revisorn berätta om det”, enligt övervakare-A. Övervakare-A fortsätter: ”De internationella revisionsstandarderna (ISA) kräver att revisorn nämner det här i revisionsberättelsen.” Enligt revisor-B ska revisorn i första hand rapportera till den person som har ansvar om frågan, såsom till verkställande direktör eller styrelse och i sista hand i revisionsberättelsen. Revisorn får rapportera enbart om vad han upptäcker, han får inte dra slutsatser. Om revisorn skulle framföra i revisionsberättelsen att företaget kommer att gå i konkurs, så kommer det troligen att göra det och då kan revisorn möjligen bli ansvarig. Både småföretagare-C och mikroföretagare-D anser att revisorn först skall

underrätta företagsledningen eller styrelsen innan han rapporterar i revisionsberättelsen om företagets osäkra framtida verksamhetsförutsättningar.

6.1.4 Övriga tjänster

Hurdana andra tjänster erbjuder en bra revisor, utöver revisionen, åt sina kunder?

Alla intervjuade anser att en revisor kan erbjuda konsulteringstjänster åt småföretag. Övervakare-A och revisor-B anser att det finns en skillnad mellan börsbolag och övriga företag (småföretag). Enligt övervakare-A kan en revisor inte erbjuda övriga tjänster till börsbolag. Övervakare-A säger också; ”I småföretag, särskilt i mycket småföretag såsom mikroföretag, är det i praktiken ofta så att revisorn ger råd och hjälper klienten att göra bokslut”. Revisor-B anser att revisorer har bättre eller större möjligheter att utföra konsultverksamhet med småföretag utan att riskera sitt oberoende. Han anser dock att det alltid är möjligt att ge råd som gäller hur man följer till exempel lagen och att man inte kan anse att dessa råd minskar revisorns oberoende. Småföretagare-C säger att revisorn kan erbjuda råd under räkenskapsperioden. Mikroföretagare-D anser att revisorn kan erbjuda råd inom hela sitt kompetensområde som revisor (bokföring, beskattning, revision), men att jurister rådgör i övriga ärenden (till exempel i kontraktärenden).

Finns det några hinder för vilka övriga tjänster en revisor kan erbjuda sina kunder? Vilka tjänster kan inte anses som lämpliga tjänster för en revisor att erbjuda, sådana tjänster som medför en risk för att en revisors oberoende riskeras?

Övervakare-A anser att en revisor inte kan erbjuda redovisningstjänster eller skattetjänster åt större bolag och börsbolag. I småföretag som inte har utomstående ägare kan revisorn erbjuda mera övriga tjänster, såsom hjälp med bokslut och dylikt för då blir det bättre gjort och det är bättre också ur samhällsekonomisk synvinkel. Revisor-B anser att en revisor kan ge råd inom lagens normer men att han inte kan ge råd mellan olika valmöjligheter. En revisor bör följa de allmänna revisionsprinciperna och han kan

inte ge råd som baserar sig på någon ideologi. En revisor kan inte heller basera sitt arvode som ett procent-arvode på basen av hur mycket till exempel företag sparar på ett skatteråd. Storleken på arvodet skall alltid basera sig på revisorns kompetens och den tid han använder på uppdraget. Småföretagare-C anser att en revisor inte kan erbjuda bokföringstjänster och att han inte kan ge råd som leder till exempel till skattebedrägeri. Han säger att man skall hålla sig till lagen.

6.1.5 Nyttan med revision

Vilken nytta ger revisionen åt mikroföretag (enmansföretag) och småföretag med anställda?

Övervakare-A anser att i samband med revisionen kan småföretag och mikroföretag få hjälp med bokslutet. Han anser att revisionen och bokföringsbyrån i viss mån kan vara alternativ till varandra då en företagare inte förstår bokföring tillräckligt. Revisor-B anser att nyttan med revision är att företag fyller de formella plikter och de krav som samhället ställer på företag. Efter en revision är den information som man ger i form av bokslut och verksamhetsberättelse pålitligare. Vid en revision kontrollerar man bokföringsbyråns yrkeskunskap enligt småföretagare-C. Mikroföretagare-D anser att nyttan med revisionen kommer av att revisorn kan ge råd i olika situationer och att man då kan undvika att hamna i knipa med beskattningen och undvika olika skatterisker. Han anser också att det inte finns någon skillnad i förhållandet mellan nyttan av revisionen om det är frågan om småföretag med några anställda eller enmansföretag, såsom hans företag, båda företagstyper har liknande problem.

Vilken nytta ger revisionen åt dig eller ditt företag?

Småföretagare-C anser att revisionen fungerar som en viktig signal för intressentgrupper. Revisionen har en överraskande stor betydelse för att skapa förtroende för företaget. ”Jag kan ge all möjlig information till finansierarna under räkenskapsperioden, men det enda som har betydelse är att bokslutet är reviderat och att man fått en ren revisionsberättelse.”, säger småföretagare-C. Mikroföretagare-D säger

att nyttan med revision är att en revision är övervakning eller granskning av bokförarens verksamhet, man kan till exempel upptäcka bokföringsfel vid en revision.

Vilken allmän nytta ger revisioner till exempel för samhället?

Enligt småföretagare-C förhindrar revisionen försök att kringgå skatter och den grå ekonomin. Det är viktigt att upprätthålla en god bokföringssed, annars skulle det säkert råda kaos runt företagsverksamhet i samhället. Mikroföretagare-D säger att det behövs revision (kontroll) för att företagen skall följa lagar och regler.

Hurdana erfarenheter har du av revisioner och revisorer?

Småföretagare-C har erfarenhet av två olika slags revisorer: 1. Ansiktslösa revisorer som vill ha materialet och det skickas någonstans och i returposten kommer revisionsberättelsen. Nästan ingen dialog har förts. 2. Revisorer som noggrant går igenom materialet och ber till ett slutmöte där revisorerna frågar om saker som de funderat över och där man söker svar och diskuterar frågorna.

Mikroföretagare-D har också erfarenhet av två slags revisorer: 1. Revisorer som skriver under revisionsberättelsen mot en konjaksflaska, såsom vissa lekmannarevisorer som inte har erfarenhet av ekonomiska frågor. Revisorn ser bara efter att det finns mycket dokument och därefter skriver han under sitt namn på revisionsberättelsen. I dessa fall saknar revisionerna egentligen betydelse, men lagen uppfylls i och med att man har en undertecknad revisionsberättelse. 2. Revisorer som sätter sig in i arbetet och gör det grundligt, såsom auktoriserade revisorer.

6.1.6 Förslag till förändringar

Hur kunde man förbättra revisionen?

Övervakare-A tycker att man i Finland borde följa USA:s modell, vilket betyder att man i småföretag borde skilja mellan fullständig revision, ”review” och ”compilation”. Review betyder att man samlar evidens om att inget negativt kommit till revisorns kännedom och då ger man anteckning om att man gjort en ”review” eller granskning. ”Compilation” betyder att revisorn egentligen gör bokslutet. Småföretagare-C tycker att

revisionstjänsterna borde löpa som en fortlöpande process, vilket betyder att revisorn och företagsledningen vid behov håller kontakt under året och inte bara en gång om året. Mikroföretagare-D anser att det har stor betydelse hur revisorn och företagaren fungerar tillsammans om det finns ett riktigt samarbete eller inte.

Har du något som du ännu vill tillägga?

Övervakare-A vill poängtera att det är viktigt för småföretag att de får konsult- och rådgivningstjänster av revisorer, vilket betyder att det ofta inte är frågan om en äkta revision. Men han anser också att det är mycket viktigt att revisorn behåller både sin objektivitet och sitt etiska oberoende. Revisor-B påpekar att vänskap är förbjudet, men i verkligheten uppstår det personliga kontakter som även må kallas för vänskap, men ansvaret vilar alltid på revisorn och han bör se till att vänskap inte uppstår som ett hinder för hans oberoende. Oberoendet får inte riskeras på grund av vänskap eller konsultuppdrag. Det är viktigt för samhället att oberoendet tryggar trovärdigheten på revisorer och revisioner. Till slut säger småföretagare-C att revisionen kanske ofta upplevs som en plikt, men att den borde vara mycket mera en växelverkan mellan kunden och revisorn.

6.2 Analys av intervjuvaren

6.2.1 Uppfattningar i allmänhet om revision och revisorer

Vad ingår och vad ingår inte in en revision? Alla de intervjuade förstod revisionens centrala mål och innehåll. Det fanns inte större meningsskillnader om detta (*no expectation gap*). Övervakare-A anser att en bra revision är en revision som inte innehåller väsentliga fel om revisionen leder till en ren revisionsberättelse. Revisor-B betonar vikten av att en bra revision har en revisionsplan som också följs. Företagarna anser att vid en bra revision skall företagsledningen få även information och inte bara en revisionsberättelse. Företagarna C och D tycker också att det är viktigt att bokföringsarbetets kvalitet blir granskat vid revisionen.

Övervakare-A betonar att en bra revisor är förutom tekniskt även socialt kompetent. B-revisorn anser att en bra revisor bör ha tillräcklig formell utbildning och förmåga att upptäcka de för revisionen relevanta uppgifterna. Företagarna tycker att en bra revisor är intresserad av kunden och att han vid behov kan rådfråga kunden. Revisorn skall vara på kundens sida anser mikroföretagare-D.

6.2.2 Revisorns ansvar att upptäcka och rapportera om missbruk

Vid frågan om revisorns ansvar att upptäcka och rapportera om missbruk av tillgångar och missvisande rapportering, anser alla att revisorn har ett visst ansvar att upptäcka och rapportera om missbruk. Så säger även revisionsstandarderna, i denna fråga råder det inget förväntningsgap. Svaren tyder på en enighet om att det i första hand är företagsledningens skyldighet att upptäcka och rapportera om missbruk och missvisande rapportering och först i andra hand revisorns skyldighet. Det råder också enighet bland de intervjuade i frågan till vem man skall rapportera om missbruk. I första hand skall rapporteringen ske till företagsledningen och vid väsentliga fel skall det nämnas i revisionsberättelsen. Rapporteringsskyldighet direkt till myndigheter finns inte. Myndigheterna får informationen om missbruk via revisionsberättelsen, som är offentlig. Övervakare-A anser att gränsen för rapporteringsskyldighet går vid fel som påverkar bokslutet. Revisor-B anser att det inte skall kunna vara möjligt att sätta revisorn i ansvar om revisionen utförs enligt revisionsstandarderna och om han inte har upptäckt missbruk. Som sammanfattning kan man säga att det inte råder betydande skillnader mellan svaren, i denna fråga finns det alltså inget förväntningsgap.

6.2.3 Revisorns ansvar att upptäcka och rapportera om osäkra verksamhetsförutsättningar

Då verksamhetsförutsättningar är osäkra eller saknas faller rapporteringsskyldighet på dem som gör bokslutet, alltså företagsledningen. Övervakare-A konstaterar i sitt svar att om företagsledningen inte uppfyller sitt ansvar så skall det komma någonslags varning i någon form. Revisor-B poängterar att man i en revisionsberättelse enbart kan framföra

att man upptäckt faktorer som tyder på ekonomisk osäkerhet och att man inte får dra slutsatser, såsom att företaget kommer att gå i konkurs – presentera enbart iakttagelser – inte slutsatser. Företagarna ansåg att det är viktigt att revisorn i ett tidigt skede diskuterar med företagarna om han upptäcker ekonomisk osäkerhet, men de förstår också att det kan uppstå situationer då revisorn är pliktig att berätta om det i revisionsberättelsen. Det råder inte tydliga uppfattningsskillnader i denna fråga. Alla godkände tanken om att revisorn i vissa situationer bör ge någon slags varning.

6.2.4 Övriga tjänster

Vilka övriga tjänster kan en revisor erbjuda åt sina kunder förutom revision? Alla ansåg att en revisor i princip kan ge råd i bokslutsfrågor, i små- och mikroföretag, vilket är lite överraskande med tanke på de etiska reglerna. Reglerna kräver att revisorn skall förhålla sig objektivt, vilket betyder att om revisorn inspekterar sitt eget arbete kan hans oberoende och därmed hans objektivitet riskeras (*self-review*). Övervakare-A tycker att bokslutsrådgivningen förbättrar bokslutets kvalitet och att detta inte skapar ett oberoendeproblem i småföretag. Revisor-B gör en skillnad mellan att ge råd som handlar om att följa regler och att ge alternativ att välja mellan. Han säger att det är tillåtet att säga till om bokslutet inte uppfyller lag och regler, men att revisorn inte kan tillsammans med företagaren fundera över olika alternativ eller lösningar för att lösa problem, problemlösning är inte en revisors uppgift. Därmed kan man säga att revisor-B hade den stramaste tolkningen av var gränsen går vid rådgivning. Småföretagare-C konstaterade att revisorns råd inte får leda till skattbedrägeri, utan man skall fokusera sig på hur man följer lagen.

6.2.5 Nyttan med revision

Vilken nytta får man av en revision i småföretag? Revisionen förbättrar kvaliteten på bokslutet och bekräftar för läsaren att kvaliteten på bokslutet är pålitligare än om bokslutet inte skulle vara reviderat, vilket bekräftar den allmänna förhandsuppfattningen. Småföretagare-C säger att bokslutet anses pålitligare av

utomstående intressenter (finansiärer, ofta banker) efter att bokslutet genomgått en revision. Mikroföretagare-D sätter stor vikt i att han själv får en försäkran i och med en godkänd revision om att bokföringen och bokslutet är bra gjorda. En bra revisor visar äkta intresse mot sin kund och hjälper honom i frågor som gäller bokföring, bokslut och beskattning, enligt båda företagarna. Det ansågs viktigt att man håller kontakt under räkenskapsperioden, för då kan man åtgärda ärenden som kräver förändringar i tid. Efter bokslutet är det ofta för sent att göra några förändringar. Företagarna har också erfarenhet av att det finns revisorer som bara ger en revisionsberättelse utan någon rådgivning.

6.2.6 Förslag till förändringar

Hur kan man förbättra revisionen? Övervakare-A konstaterar att man borde godkänna olika övervaknings- eller kontrollalternativ till revision. Dessa alternativ kunde vara: 1. Allmän inspektion (*review*), där man inte skaffar revisionsmaterial utan man ger ett utlåtande om att man inte kan finna fel i bokslutet och, 2. Sammanställning (*compilation*), vilket betyder att revisorn gör bokslutet åt kunden. Revisor-B säger att man vid revisionen bör beakta utvecklingen som sker i datatekniken, men att annars har revisionen en nästan två hundra år lång historia och att revisionen därför redan är ganska långt anpassad och utvecklad till samhällets krav och behov. Samarbetet mellan kunden och revisorn borde utvecklas enligt företagarna. Men det är även delvis upp till revisorerna själva hur de i framtiden utvecklar sitt arbete och sina tjänster för klienternas och samhällets bästa.

6.3 Sammanfattning

Syftet med detta examensarbete är att kartlägga hurdan en revisors roll är i småföretag. I arbetet granskas en revisors, en övervakares och två kunders eller företagares (en småföretagare och en mikroföretagare) åsikter och hur dessa olika parter ser på revisorns roll. Alla intervjuade har en personlig och lång erfarenhet av revision. Kartläggningen sker med hjälp av en semistrukturerad intervju. Först betraktas revisorns

roll i småföretag på allmän plan genom att kartlägga hurdan en bra revisor och bra revision är. Målet med undersökningen är att upptäcka om det råder förväntningsgap. Det finns flera delområden i en revisors uppgifter där man i tidigare forskningar hittat förväntningsgap. I detta arbete kartläggs tre områden i en revisors uppgifter och om det eventuellt finns förväntningsgap och hurdana dessa eventuella förväntningsgap är. Dessa tre områden där man i tidigare forskningar hittat förväntningsgap är:

1. Att upptäcka och rapportera om eventuellt missbruk av företagets tillgångar
2. Att upptäcka och rapportera om företagets nära framtida verksamhetsförutsättningar
3. Övriga tjänster/ konsulteringstjänster som en revisor kan erbjuda utan att för fara sitt oberoende

Granskning av bokföring, bokslut och förvaltning ingår enligt revisionslagen i en revision. En revisor kan erbjuda även övriga eller konsulteringstjänster åt sina kunder, men revisorn skall alltid behålla sitt oberoende i förhållande till den som revideras. Enligt lagar, standarder och regler finns det ingen skillnad mellan små och stora företag och enligt dessa är revisionens mål och revisorns roll densamma både i små och stora företag. Men enligt agentteorin växer revisionens betydelse med företagets storlek och revisionens betydelse betonas särskilt i samband med börsbolag. Man kan säga att revisionens betydelse är desto viktigare ju större ett företag är. Å andra sidan har småföretag ofta på grund av sin lilla storlek mindre eget ekonomiskt kunnande och därför är de mer beroende av utomstående ekonomiskt kunnande. Revisorn är ofta den närmaste utomstående sakkännaren som finns tillhands och som också redan känner till företaget och därför kan det ses som slöseri av resurser om revisorns kunskap inte skulle utnyttjas. Därför kan småföretagaren förvänta sig att revisorn rådgör och hjälper sin kund med till exempel i hur man gör ett bokslut även om detta inte enligt lagen hör till en revisors uppgifter. Man kan därför anta att revisorns roll är annorlunda i små företag än i stora företag och att den därmed skiljer sig från vad som sägs i lagen.

Det är också möjligt att kunderna ser revisorns roll annorlunda än revisorerna och övervakare. Denna förväntnings- eller meningsskillnad kallas för förväntningsgap. Troberg och Viitanen har forskat i frågan om förväntningsgap i Finland. Enligt deras uppfattning gäller dessa förväntningsgap tre olika områden inom revisionen: 1. Att

upptäcka samt rapportera om missbruk inom företaget, 2. Att rapportera och evaluera företagets verksamhetsmöjligheter i när framtid (*going concern*), 3. Revisorns övriga uppgifter (konsultering). (Troberg & Viitanen 2001 s. 11-12)

Forskningsresultaten i denna intervju tyder på att alla som deltagit i intervjuen anser att de egentliga revisionsuppgifterna är likadana och därmed råder det ingen förväntningsskillnad i denna fråga. Men kunderna (småföretagarna) ansåg att en bra revision ger dem information och inte endast en revisionsberättelse. Kunderna upplevde att en fortlöpande kontakt och dialog om bokföringsärenden är viktig mellan revisorn och dem. Alla intervjuade anser att det i första hand är företagsledningens uppgift att rapportera om missbruk och först i andra hand revisorns uppgift. De var också eniga om att det inte hör till revisorns uppgift att rapportera om missbruk till myndigheter, men om missbruken är väsentliga så bör revisorn rapportera om det i revisionsberättelsen och på så vis offentliggöra missbruket. Alla intervjuade var eniga om att revisorn bör i revisionsberättelsen framföra om företaget har betydande finansiella problem och att dess nära framtid därför ser dålig ut. Särskilt företagarna ansåg att innan revisorn rapporterar om dessa missbruk eller finansiella svårigheter i revisionsberättelsen så bör han först diskutera och rapportera om det till företagsledningen.

Vilka övriga tjänster eller rådgivningen kan en revisor erbjuda? Alla de intervjuade anser att rådgivning i småföretag i princip inte förfarar revisorns oberoende. Företagarna vill föra diskussioner och få mer konsultering av sin revisor. De önskar också att samarbetet sker fortlöpande under året och inte bara en gång om året vid revisionstillfället. Mikroföretagaren vill att revisorn också granskar att bokföringen är rätt gjord och att revisorn hjälper kunden att undvika fel som kan orsaka problem med skattmasen. Dessutom förväntar sig mikroföretagaren att revisorn rådgör i skattefrågor. En revisor som hjälper till med att göra bokslutet i ett småföretag kan vara den egentliga större nyttan för småföretagaren, som inte har utomstående ägare, än den egentliga revisionen, säger övervakaren vid intervjuen. Revisor-B ansåg att en revisor kan ge råd i frågor som gäller hur man följer lagen och att detta inte utgör ett hinder för oberoendet. Men han anser också att en revisor inte kan ge olika alternativ till lösningar och att företagsledningen eller företagaren bör fatta besluten mellan olika alternativ. Även en annan mycket erfaren revisor, Helenius, skriver att man ofta har konstaterat att det inte

hör till en revisors uppgifter att fatta beslut, om olika problem som kan uppstå vid revision eller vid olika ekonomiska frågor, men revisorn kan presentera olika alternativ och revisorn kan tillsammans med företagledningen och ägarna allmänt fundera eller diskutera över ett problem (Helenius 2004 s.50). Helenius åsikt stöder revisor-B:s åsikt. Enligt en undersökning som Markku Koskela gjort om revisionens innehåll i småföretag är revisorns två viktigaste uppgifter: 1. Att inspektera att redovisningen och bokslutet är lagenligt utförda, 2. Att konsultera företagsledningen (Koskela 1999 s. 88). Koskelas undersökningresultat stöder tanken om att revisorns roll även som konsult är viktig särskilt för småföretag. Vilket är en viktig upptäckt eftersom konsultering inte hör till revisorns egentliga uppgifter enligt lagen som redan kommit fram även i detta arbete.

Resultat i kort:

- Alla intervjuade anser att rapportering om eventuellt missbruk av företagets tillgångar som är av betydelse för bokslutets resultat i första hand skall ske till företagsledningen eller ägare och först i andra hand skall det nämnas i revisionsberättelsen.
- Alla intervjuade anser att om företagets verksamhetsförutsättningar är mycket svaga bör revisorn rapportera om det först till företagsledningen/ ägare och i andra hand i revisionsberättelsen eller på något annat vis.
- Övervakaren tror eller anser att lagen i framtiden kommer att eller bör ändras så att man i småföretag kan istället för egentlig revision utföra en allmän inspektion eller enbart hjälpa till med att utföra bokslutet korrekt.
- Alla intervjuade anser att en revisor kan erbjuda vissa konsulteringstjänster åt småföretag utan att riskera sitt oberoende.
- Både småföretagaren och mikroföretagaren vill att revisorn vid behov fungerar som samtalspartner och rådgivare/ konsult i olika ekonomiska frågor.

7 AVSLUTNING

I EU och därmed även i Finland pågår det en förändring eller utveckling av revisionen och revisorns roll. I EU:s Gröna Bok diskuteras revisionen och särskilt dess oberoende

och hur man kan motarbeta hot mot oberoendet. Det diskuteras också om revisionen i småföretag. I Finland pågår en förnyelse av revisionssystemet. Arbets- och näringsministeriet har benämnt en arbetsgrupp som har till uppgift att förbereda ett nytt lagförslag vars ändamål är en förnyelse av revisorsexamen och övervakningssystemet i revisionsbranschen (Tilintarkastuslautakunta 2011). Dessa förändringar kommer att påverka revisorernas yrke och därmed också revisorns roll.

Det är ett stort och krävande arbete att utveckla och förnya revisionslagstiftningen så att den är lämplig för alla länder inom europeiska unionen. Revisorn ansåg att man vid en revision i framtiden bör beakta den datatekniska utvecklingen, men att revisionen annars redan är väl anpassad i den roll och de krav som samhället har för en revision. Klienterna ansåg att det är viktigt att öka samarbetet mellan kunden och revisorn. Både det att den datatekniska utvecklingen bör tas i beaktan och att samarbetet bör öka mellan kund och revisor är faktorer som kräver att revisorerna främst själva bör ta ansvar för att utveckla sina arbetsmetoder och att ansvaret för dessa förändringar inte kan vila enbart, om alls, på lagstiftaren. Övervakaren anser att man borde utveckla lagstiftningen så att gränsen för revisionsplikten ytterligare höjs och att småföretag bör få alternativ till revision såsom det är i USA. I USA kan man i småföretag utföra en allmän inspektion av bokföringen och bokslutet eller man kan också ge revisorn i uppgift att utföra bokslutet för företaget. I dessa fall kan inspektionen inte kallas en egentlig revision. Övervakaren tror att kontrollen på småföretag kommer att utvecklas enligt USA:s modell även i Finland. Han anser att en revisors råd om hur man gör bokslut kan vara viktigare för småföretag än det signalvärde som en ren revisionsberättelse ger till utomstående intressenter.

I EU:s nya direktivförslag har man föreslagit att en del revisionsammanslutningar (de stora revisionsbyråerna) inte skulle få utföra konsulteringsarbete (Europeiska Kommissionen 2011 s. 30-33 (artikel 10)). Resultaten i denna studie visar att det inte uppstår något objektivitetsproblem vid småföretag enligt de intervjuade, alla respondenter anser att en revisor kan erbjuda konsulterings tjänster åt småföretag. Övervakaren och revisorn anser att det finns en skillnad mellan börsbolag och övriga företag (småföretag). Enligt övervakaren kan en revisor inte erbjuda övriga tjänster till

börsbolag och revisorn anser att revisorer har bättre möjligheter att idka konsultverksamhet med småföretag än med större företag utan att riskera sitt oberoende.

Slutligen kan man säga att det inte råder betydande skillnader i uppfattningarna om revisorns roll mellan respondenterna. Det anses dock viktigt, att en revisors roll i småföretag är att fungera både som revisor och som rådgivare, vilket avviker från lagens anda. Och att man i småföretag har ett större behov av revisorns konsulteringstjänster än i stora företag. En orsak till att småföretag kan ha mer behov av revisorns konsulttjänster kan vara att man i mindre företag ofta har mindre kunskap om redovisning och juridik än i större företag, såsom även Horsmanheimo & Steiner (2002 s. 323,327) antyder i sin forskning. Det är viktigt att revisorn kan sin sak, att han har den utbildning och yrkeskunskap som krävs för att utföra revisioner. Revisorns utbildning och yrkeskunskap skapar förtroende för hans kunnande och de utlåtanden som han ger. Då man i framtiden utvecklar revisionslagstiftningen och reglerna så skulle det vara viktigt att erkänna vikten av en revisors roll som rådgivare i småföretag. Revisorerna själva har dock en viktig roll i hur de i framtiden utvecklar sitt arbete och sina konsulttjänster för klienternas och samhällets bästa.

Man kan inte göra statistiska generaliseringar på basen av intervju-undersökningar, vilket även denna undersökning är (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009 s. 50). För att kunna göra statistiska generaliseringar kräver det att man utför en tillräckligt vid enkätundersökning och i framtida undersökningar kan man arbeta vidare med en enkätundersökning med motsvarande frågeställningar för att få resultat som är statistiskt generaliserbara.

KÄLLOR

- Bannock, Graham. Davis, Evan. Trott, Paul. Uncles, Mark. 2002, *Dictionary of Business*. Penguin Books, London, 393 s.
- European Commission, 4.2.2011, *Summary of responses, Green Paper Audit Policy: Lessons from the Crisis*, 36 s. Tillgänglig:
http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2010/audit/summary_responses_en.pdf Hämtad 23.5.2012.
- Europeiska Kommissionen, 13.10.2010, Grönaboken, *Revisionspolitik: Lärdomar från krisen*, 22 s.
- Europeiska Kommissionen, 30.11.2011, *Förslag till EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING om särskilda krav avseende lagstadgad revision av företag av allmänt intresse*, 89 s. Tillgänglig:
http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/reform/regulation_sv.pdf
Hämtad 27.4.2012.
- Revisionslag, 13.4.2007/459. Finlex, Tillgänglig:
<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2007/20070459> Hämtad 16.11.2010.
- Halonen, Kaarina. Steiner, Maj-Lis. 2009, *Tilintarkastusprosessi käytännössä*. WSOYpro, Ekonomia, 498 s.
- Helenius, Antti. 2004, Miten tilintarkastus on muuttunut 50 vuoden aikana, *Tilintarkastus*, 4/2004, s. 45-52.
- Horsmanheimo, Pasi. Kaisanlahti, Timo. Steiner, Maj-Lis. 2007, *Tilintarkastuslaki – kommentaari*. WSOYpro Oy. Praktika. 533 s.
- Horsmanheimo, Pasi. Steiner, Maj-Lis. 2002, *Tilintarkastus asiakkaan opas*, WSOYpro. 465 s.
- Jensen, Michael C. Meckling, William H. 1976, Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, Volume 3, Issue 4 October, s. 305-360.
- Kansainväliset tilintarkastusalan standardit 2010*. KHT-MEDIA OY, 1142 s.
- Kansainvälisten tilintarkastustandardien soveltamisohje pienten ja keskisuurten yhteisöjen tilintarkastuksiin 2009*. HTM-tilintarkastajat ry/ HTM-Info Oy. 299 s.
- Korkeamäki, Ari-Matti. 2008, *Tilintarkastuksen perusteet*. WSOYpro. 179 s.
- Koskela, Markku. 1999. Pienten yritysten tilintarkastus – Onko se tarpeellista? I verket: *Tutkija, opettaja, akateeminen vaikuttaja ja käytännön toimija. Professori Reino Majal 65 vuotta*, Redigerad: Hookana-Turunen, Heli. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja Series C-1:1999, s. 83-92.

- Kosonen, Leena. 2005, *Vaarinpidosta virtuaaliaikaan Sata vuotta suomalaista tilintarkastusta*. Acta Universitatis Lappeenrantaensis 210. Lappeenrannan teknillinen yliopisto. 275 s.
- Niskanen, Mervi. Karjalainen, Jukka. Niskanen, Jyrki. 2010, Demand for Audit Quality in Private Firms: Evidence on Ownership Effects. *International Journal of Auditing*, (forthcoming).
- Porter, Brenda. 1993, An Empirical Study of the Audit Expectation-Performance Gap, *Accounting and Business Research*, Vol. 24, No. 93, Winter 1993, s. 49-26.
- Riistama, Veijo. 1999, *Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö*. 2 uppl., WSOY. 503 s.
- Saaranen-Kauppinen, Anita. Puusniekka, Anna. *Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV - kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja*, Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 2009, 153 s.
- Tilintarkastus*, 1999, Helsinki: KHT-yhdistys, 40 s.
- Tilintarkastuslautakunta 2011, Keskuskauppakamari. Tilintarkastustiedotteet. Tiedote 1/2011. *Tilintarkastajien tutkinto ja valvonta –työryhmä aloitti*. Tillgänglig: <http://www.tilintarkastuslautakunta.fi/Tilintarkastajille2/Tilintarkastustiedotteet> Hämtad 9.3.2012.
- Troberg, Pontus. Viitanen, Janne. 1999, The Audit Expectation Gap in Finland in International Perspective, Helsingfors: Universitetstryckeriet, Helsingfors 1999, 179 s.
- Troberg, Pontus. Viitanen, Janne. 2001, Tilintarkastuksen odotuskuilu., *Tilintarkastus – Revision*, 1/2001, s. 11-12.
- Vuorela, Suvi. 2005, *Haastattelumenetelmät*. I: Ovaska, S. Aula, A. Majaranta, P. (toim.) *Käytettävyystutkimuksen menetelmät*. Tampereen yliopisto, Tietojenkäsittelytieteiden laitos B-2005-1, s. 37-52.

BILAGA 1 INTERVJUFRÅGOR

Bilaga 1/1(2)

Revisorns roll i småföretag

Intervjufrågor till övervakare och revisorer

Hur skulle du beskriva din erfarenhet om revisionsbranschen?

1. Vad ingår i en revision? (Vad ingår inte i en revision?)
2. Hurdan är en bra revision?
3. Hurdan är en bra revisor?
4. Hurdan är en revisors ansvar att upptäcka missbruk av tillgångar och/ eller missvisande rapportering?
5. Till vem ska revisorn rapportera om han upptäcker missbruk av tillgångar eller missvisande rapportering?
6. Bör revisorn rapportera om företagets verksamhetsförutsättningar är osäkra eller saknas och om så till vem och hur ska man rapportera?
7. Hurdana andra tjänster erbjuder en bra revisor, utöver revisionen, åt sina kunder?
8. Finns det några hinder för vilka övriga tjänster en revisor kan erbjuda sina kunder?
9. Vilka tjänster kan inte anses som lämpliga tjänster för en revisor att erbjuda, sådana tjänster som medför en risk för att revisorns oberoende riskeras?
10. Vilken nytta ger revisionen åt mikroföretag (enmansföretag) och småföretag med anställda?
11. Hur kunde man förbättra revisionen?
12. Har du något som du ännu vill tillägga?

Bilaga 1/2(2)

Revisorns roll i småföretag

Intervjufrågor till företagare

1. Vad ingår i en revision? (Vad ingår inte i en revision?)
2. Hurdan är en bra revision?
3. Hurdan är en bra revisor?
4. Hurdan är en revisors ansvar att upptäcka missbruk av tillgångar och/ eller missvisande rapportering?
5. Till vem ska revisorn rapportera om han upptäcker missbruk av tillgångar eller missvisande rapportering?
6. Bör revisorn rapportera om företagets verksamhetsförutsättningar är osäkra eller saknas och om så till vem och hur ska man rapportera?
7. Hurdana andra tjänster erbjuder en bra revisor, utöver revisionen, åt sina kunder?
8. Finns det några hinder för vilka övriga tjänster en revisor kan erbjuda?
9. Vilka tjänster kan inte anses som lämpliga tjänster för en revisor att erbjuda, sådana tjänster som medför en risk för att revisorns oberoende riskeras?
10. Vilken nytta ger revisionen åt mikroföretag (enmansföretag) och småföretag med anställda?
11. Vilken nytta ger revisionen åt dig eller ditt företag?
12. Vilken allmän nytta har revisioner till exempel för samhället?
13. Hurdana erfarenheter har du av revisioner och revisorer?
14. Hur tycker du att man kunde förbättra revisionstjänster?
15. Har du något som du ännu vill tillägga?